

بررسی سبک‌های ساختارهای تصویرگری کتاب کودک و نوجوان

سپهر اصفاری

ارتباط تصویری؛ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد، گروه هنر و معماری، یزد، ایران

چکیده

تصویرگری هنری مردمی است که تصویرگر به وسیله آن اندیشه و مفاهیمی را به مخاطب انتقال می‌دهد. امروزه بیشترین کاربرد این هنر در کتاب برای کودکان و نوجوانان است. آگاهی هنرمند از روش‌های متفاوت تصویرسازی سبب ایجاد ارتباط بهتر با بیننده می‌گردد. در این راستا نظرات مخاطب، ناشر و نویسنده مؤثر بر انتخاب‌های طراح در اجرای کار است. این تحقیق با معرفی برخی از ساختارهای تصویرگری پاسخی به این پرسش است که کتاب کودک و نوجوان چه دسته‌بندی‌هایی دارد؟ لذا با روش شناسایی و معرفی، ضمن بررسی ساختارگرایانه، به طبقه‌بندی آن پرداخته و از نظر سطح، توصیفی می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای، میدانی و مشاهده‌نگر است. بر این اساس انواع تصویرگری بر طبق رابطه آن با محتوا، سن مخاطب، سبک‌های نقاشی، نحوه رنگ‌گذاری، صفحه‌آرایی، صحافی و تکنیک اجرایی بیان شده است. روش‌هایی چون کولاژ، تصویرسازی سه‌بعدی، تصاویر کارتونی، تصویرسازی فرهنگی و قومی، استفاده از بافت و ترکیب‌بندی، کاربرد حاشیه و قاب‌بندی تزئینی و داستان مصور دنباله‌دار از جمله راهکارهای ارائه شده در این گروه‌بندی‌ها جهت تصویرگری برای این قشر است.

مقدمه

تصویرگری هنری مردمی است که هنرمند به وسیله آن اندیشه و مفاهیمی را به مخاطب انتقال می‌دهد. یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های این رشته با نقاشی الزام تأمین نظر بیننده و البته انتقال موفق ایده و نظر

طراح اثر به او است (رهبرنیا، ۱۳۸۲: ۶۹). در بسیاری مواقع ملاک سنجش اثر نیز همین عامل می‌باشد. تصویرگر کتاب همواره در مقابل مخاطب، ناشر، نویسنده و نوع نگرش خود مسئول است. دقت در گزینش جزئیات تصویر بر سرنوشت فکری جامعه بیننده مؤثر است و در برخی مواقع، به عقیده فرانکاسن، باید تربیت ایشان مانند سایر رشته‌ها برای دریافت مفهوم رمز و علائم به کار برده شده، انجام گیرد (راش تهران، ۱۳۸۷: ۶۱). پس در این راستا محتوا و سلیقه جامعه از مهم‌ترین موارد نیازمند به توجه است زیرا در انتخاب سبک، تکنیک، نحوه چینش تصویر و متن و حتی نوع رنگ‌گذاری در تصویر تأثیرگذار است.

نخستین جلوه‌های هنر با تصویر بر دیوارها و سطوح سنگی غارها است که بر باورهای جادویی استوار بود و پس آن جنبه‌های روایی، آیینی و تزئینی بر روی سنگ و سفال، فلز و چوب دیده می‌شود. شرح داستان‌های تاریخی در زمینه پیروزی‌های جنگی در تمدن‌های مصری، بین‌النهرین، خاور دور و ایران و نیز بیان زندگی روزانه مردم و رویدادهای اسطوره‌ای در میان خدایان در تمدن پیش یونان و یونانی همگی موضوعات این آثار بوده است. در سده پنجم میلادی داستان‌های دینی زندگی مسیح (ع) در اروپا و متون ادبی چون شاهنامه فردوسی اولین قدم‌ها در تصویرگری کتاب بود. کاریکاتورهای حیوانی بر تومار افقی توسط توباسوجو در هنر ژاپن سده دهم تا دوازدهم میلادی نمونه‌های اولیه تصویر برای کودکان است. بعدها در دوران کلاسیک اروپا مواردی چون تابلوی سه بخشی باغ خوشی‌ها هیرونموس بوش، نقاشی دیواری سقف و دیوار کلیسای سیستین اثر میکلائو^[۱]، آثار طنز پیترو بروگل^[۲]، و حتی تابلو عزیمت ماکس بکمان^[۳] در سبک اکسپرسیونیست^[۴] ردپای تصویرگری به معنای نگاره‌های پی‌درپی با یک داستان یافت می‌شود. البته حضور این تداوم را در آثار بومیان از جمله سرخ‌پوستان نباید نادیده گرفت. جدایی تصویر از نقاشی در نگارگری ایرانی انجام شد ولی وقوع این فرآیند به سده پانزدهم میلادی در اروپا بازمی‌گردد. نخستین تصویرگران حرفه‌ای کتاب کودک در اروپا والتر کرین^[۵]، راندولف کالدکات و کیت گرین اوی بودند که در سال‌های ابتدایی سده هجدهم می‌زیسته‌اند. (اکرمی، ۱۳۸۹: ۳۸-۲۵) شروع این هنر در کتاب تا سال ۱۴۵۵، زمان تولید صنعت چاپ، در دست نوشته‌ها بود. از سال اختراع دوربین عکاسی، ۱۸۳۹، تصویرسازی کاهش یافت و کارایی آن بیشتر به کتاب‌های کودک، تخیلی و کتب مرجع محدود شد. (لارنس، ۱۳۸۹: ۶۱) پس حضور تصویرگری روایی از همان ابتدایی‌ترین آثار هنری همراه بشر بوده است و با ایجاد تکنولوژی درخواست کمتری پیدا کرد.

امروزه رایج‌ترین کاربرد تصویر در کتاب برای مخاطبین کودک و نوجوان است. بنابراین شناخت بیشتر جزئیات این شاخه مورد نیاز تصویرگران می‌باشد. جمال‌الدین اکرمی در کتاب «کودک و تصویر» به مواردی از جمله تاریخچه، و برخی دسته‌بندی‌های کتاب کودک و نوجوان اشاره نموده است. زیگن لارنسی در کتاب «مبانی تصویرسازی» تکنیک‌هایی را برای اجرای این هنر پیشنهاد می‌دهد. محسن حسین‌پور در کتاب «تصویرسازی» تقسیمات محتوایی تصویرسازی و ارتباط سن مخاطب با سلیقه انتخاب تصویر را آورده است. از آنجایی که مفاهیم در تصویرسازی به روش‌های متفاوتی قابل بیان است، کشف این راه‌ها ما را به این پرسش می‌رساند که تصویرگری کتاب کودک و نوجوان چه دسته‌بندی‌هایی دارد؟ هدف این نوشتار این است که علاوه بر معرفی برخی ساختارهای این مبحث، روش‌هایی را برای ارتقاء تصویرسازی معاصر جهان ارائه دهد که طراحان، دانشجویان، اساتید هنر می‌توانند از آن بهره‌جویند. لازم به ذکر است که عکس‌ها در یک تحقیق میدانی توسط نگارنده جمع‌آوری شده است و شامل روجلد

کتاب‌های پرترفدار در فروشگاه شهرکتاب و کانون پرورش فکری کودک و نوجوان شهرستان رشت می‌باشد. بدین جهت ابتدا انواع تصویرگری بر اساس رابطه آن با محتوا، سن مخاطب، سبک‌های نقاشی، نحوه رنگ‌گذاری، صفحه‌آرایی، صحافی و تکنیک اجرایی ارائه می‌گردد. در نهایت راه‌هایی برای تصویرگری پیشنهاد می‌گردد.

رابطه تصویرگری با محتوا

تصویرگر در اکثر مواقع کار خود را بر اساس موضوع یا متنی که به او سفارش داده می‌شود پیش می‌برد. بنابراین او تنها شیوه‌های بهتر ارائه را پیشنهاد می‌دهد و تصمیم گیرنده در متن نخواهد بود. (اسلام‌نژاد، ۱۳۸۶: ۷۱) از آنجایی که تصویرسازی بیان‌کننده مفهوم و محتوا است، بر این اساس آن را به دو دسته خیالی^[۶] و غیرخیالی و علمی^[۷] تقسیم می‌کنند. همچنین آن را در دو گروه تجاری و فرهنگی می‌توان آورد. ریشه تصویرسازی تجاری مربوط به تبلیغات سیاسی پادشاهان و فرمانروایان در کوه‌ها و صخره‌های جاده‌های اصلی است. در غرب در ستون‌های یادبود دیده می‌شود. کتاب، مرقعات، حجاری، دیوارنگاره و ضرب سکه از دیگر نمونه‌های این کار است. در قرن ۱۹ میلادی با گسترش چاپ و انقلاب صنعتی، جهت تبلیغ و فروش تولیدات انبوه، نیاز بیشتری به این شاخه احساس شد و شکلی نو به خود گرفت. طرح‌ها در ابتدا سیاه و سفید و پس از تکامل چاپ و لیتوگرافی رنگی، اعلان‌ها رنگی چاپ می‌شدند. تصویرسازی در این مسیر از چاپ دستی به حضور عکاسی در تبلیغات و پس از آن به گرافیک محیطی در آگهی جاده‌ها و شهر و بیلبردها می‌رسد. نقاشانی چون تولوز لوترک، ژول شره، والتر کرن و اوتوا اکمن همگی از بنیانگذاران این هنر می‌باشند (حسن‌پور، ۱۳۸۸: ۵۶-۵۴).

از آنجایی که اولین وظیفه تصویرگری انتقال پیام متن است، پس می‌توان نتیجه گرفت که تصویرگری رابطه‌ای تنگاتنگ با ادبیات دارد. بنابراین تقسیم‌بندی بخش فرهنگی بر اساس دسته‌بندی‌های موجود در ادبیات می‌باشد که در نمودار شماره ۱ ذکر شده است.

6-Fictional

7-Nonfictional

۱- Michelangelo (۱۴۷۵-۱۵۶۴)

۲- Pieter Bruegel the Elder (۱۵۶۹-۱۵۲۵)

۳- اکسپرسیونیست بزرگ آلمانی

۴- هیجان‌نامایی یا اکسپرسیونیسم (Expressionism) نام یک مکتب هنری است.

۵- Walter Crane (۱۸۴۵-۱۹۱۵)

رابطه تصویرگری و سن مخاطب

موفقیت یک تصویرسازی بر اساس سرعت جذب مخاطبان و میزان تأثیر بر آنان در انتقال پیام است. جنسیت، سن، طبقه اجتماعی و اقتصادی، جغرافیای و فضای روانی بیننده همگی عواملی است که بر بهره‌گیری و برداشت او از متن تأثیر می‌گذارد. توجه به سلیقه و توانایی درک کودک، اصلی است که در متن و تصویر لازم است رعایت شود. گنجینه واژگان و بهره‌گیری از عناصر ادبی در هر گروه سنی متفاوت است که آشنایی نویسنده و تصویرگر با آن سبب ارتقاء سطح اثر می‌شود. یافتن موضوعی مناسب در حین دادن اطلاعاتی صحیح و دقیق، به طوری که برای کودک قابل فهم باشد کار آسانی نیست. این کار در کتاب‌های غیرتخیلی مشکل‌تر خواهد بود. اما به‌طورکل خیال برای کودک محل آرامش است و در آن به اعتبار جاندار پنداری، اشیاء و پدیده‌ها را زنده می‌انگارد و با آن‌ها ارتباط برقرار می‌کند (فزل ایلیغ، ۱۳۸۳). نوجوانان به علت گسترش حوزه فکری و حضور بیشتر در اجتماع به دنبال چگونگی پدیدآمدن هر چیز و هدف از زندگی هستند.

(آبیار، ۹۷: ۱۳۸۷) بنابراین نیاز به پیچیدگی تصویر با بالا رفتن سن مخاطب افزوده می‌شود. نمودار شماره ۲ گروه‌های سنی جامعه مورد بحث و ویژگی‌های تصویرسازی هر دسته را به نقل از پایان‌نامه فاطمه رادپور، به تفکیک بیان نموده است (رادپور، ۵۰: ۱۳۸۳).

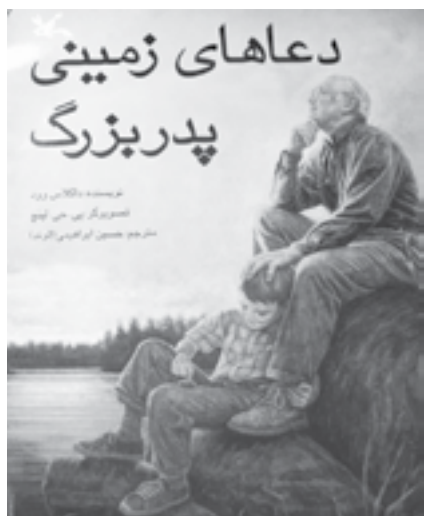
رابطه تصویرگری و سبک‌های نقاشی:

تصویرگری واسطی میان نقاشی، ارتباط تصویری و ادبیات است. به همین دلیل برای ارائه کار، به فراخور درون‌مایه حسی متن و سلیقه تصویرگر، می‌توان از سبک‌های متفاوت نقاشی استفاده کرد (اکرمی، ۱۸۰: ۱۳۸۹). پاتریشیا سیانو سیولو معتقد است تصویرگر به سبب ایجاد تمرکز نباید خارج از متن کار کند اما می‌تواند با شیوه و ابزار مورد علاقه خود پیش

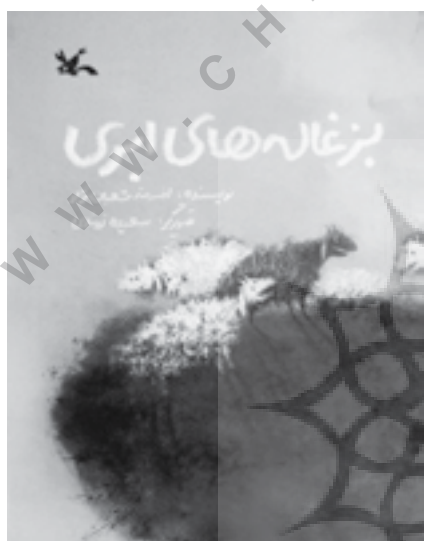
نمودار شماره ۲: ویژگی تصویرسازی با توجه به گروه سنی مخاطب کودک و نوجوان، مأخذ: (ترسیم نمودار از مؤلف)

گروه سنی	۱ تا ۳ ساله	۴ تا ۶ ساله	۷ تا ۹ ساله	۱۰ تا ۱۲ ساله	نوجوان	
۳ تا ۶ ساله	۱- تا حد امکان شکل‌ها ساده و بزرگ. ۲- عدم استفاده از ریزکاری. ۳- به کاربردن خطوط محیطی (دسن). ۴- عدم استفاده از زاویه دید پیچیده (پرسپکتیو). ۵- عدم اغراق در شخصیت، رنگ و موضوع و... ۶- رعایت تناسب به صورت رایج. ۷- پرهیز از بکارگیری عناصر عامل ترس کودک مانند نورپردازی ترسناک. ۸- غلبه حجم تصویر بر نوشتار.	۱- جهت‌دهی کودک به رویا و خیال پردازی در عین سادگی. ۲- توجه به بار تربیتی، آموزشی، روانشناسی و فرهنگی. ۳- یاری به درک اعداد و کلمات. ۴- رنگ‌های ملایم و شاد، عدم استفاده از رنگ‌های تند و دارای تضاد زیاد. ۵- غلبه حجم تصویر بر نوشتار، نوشتار بیشتر از گروه ۱-۳ ساله است. ۶- کمی اغراق در تصویر.	۱- امکان فراتر از متن رفتن در حین وفاداری به آن. ۲- تضاد و اغراق. ۳- ترکیبات رنگی غنی و پیچیده. ۴- کاهش حجم تصاویر. ۵- استفاده از عناصر ریزنقش در فضای خالی.	۱- خلق پیچیدگی بیشتر با استفاده از شیوه‌های موجود در هنرهای تجسمی، ابزاری خاص و حضور نوع نگاه تصویرگر. ۲- برانگیختن تفکر و قوه خلاق. ۳- استفاده از ترکیب رنگ متفاوت، تضاد هفت گانه، رنگ‌های کدر، خاکستری و سیاه. ۴- الزام استفاده از تضاد و اغراق. ۵- کاهش حجم تصاویر نسبت به نوشتار (هر ۸-۱۰ صفحه ۱ تصویر). ۶- کاربرد تصاویر تک رنگ یا ۲ رنگ. ۷- تغییر مناظر و مریا.	۱- عدم نیاز به تصویر در کتاب داستان و اکتفا به جلد. ۲- غلبه متن بر تصویر (۵۰ تا ۱۰۰ صفحه تصویر). ۳- تصویرگری تک رنگ با غلظت کم، سیاه و سفید. ۴- شیوه‌های مختلف طراحی حتی عکاسی. ۵- اهمیت جدول، نمودار و عکس در کتب علمی. ۶- الزام رعایت اصول و قواعد طراحی (تناسب، نورپردازی، ترکیبندی، زاویه دید). ۷- حرکت، پویایی و اندیشه نو جهت رشد قوه تخیل نوجوان.	کاربونی (هنر طراحی)

تصویر شماره ۱: روجلد به سبک رئالیسم، مأخذ: (آرشیونگارنده)

تصویر شماره ۲: روجلد به سبک امپرسیونیسم، مأخذ: (آرشیونگارنده)

برود (سیولو، ۵۰:۶۷). نزدیکی میان این دو شاخه هنری سبب دسته‌بندی مشابه نقاشی برای تصویرگری کتاب کودک می‌شود که در نمودار شماره ۳ آورده شده است.

«واقع‌نمایی»^[۸] همان بازنمایی دنیای بیرون است. در سبک‌های این مجموعه دنیای واقعی به نمایش گذاشته می‌شود. کاربرد «سبک رئالیسم»^[۹] در کتب علمی و دانش اجتماعی است. کودک در این کتاب‌ها از شخصیت‌های تاریخی، محیط زندگی انسان و پدیده‌های طبیعی شناخت بیشتری پیدا می‌کند (اکرمی، ۱۳۸۹:۱۹۰). سبک «امپرسیونیسم»^[۱۰] برای نشان دادن رنگ و نور، «سورئالیسم»^[۱۱] جهت ارائه متون مربوط به خیال و «اکسپرسیونیسم»^[۱۲] برای بیان احساس مثل شادی، ترس، هیجان و... به کار می‌رود. هنر کارتون و هنر طنزآمیز^[۱۳] که شاخه‌ای زیرمجموعه سبک اکسپرسیونیسم است این روزها مخاطبان بیشتری در قشر مورد بحث دارد. زمانی که نیاز به بیان سبک عامه‌پسند هنر بومی و تاریخی است، «نایف»^[۱۴] مناسب‌ترین سبک برای بیان این مفاهیم می‌باشد.

هنر انتزاعی^[۱۵] موضوعات واقعی را با تغییرات ایجاد شده به تصاویری که در جهان یافت نمی‌شود، تبدیل می‌کند. با وجود اینکه هنر اکسپرسیونیسم و سورئالیسم فضایی نیمه انتزاعی را ایجاد می‌کند اما تغییرات موجود در آن‌ها ترکیب‌بندی را شامل می‌شود و شکل اصالت خود را از دست نمی‌دهد (اکرمی، ۱۳۸۹:۲۳۰). «کوبیسم»^[۱۶] با کلاژ و شکل‌های شبکه‌بندی شده هندسی قابل شناسایی است. در واقع در این روش جنبه‌های مختلف جسمی را در آن واحد به تصویر درمی‌آوریم (گامبریج، ۱۳۸۸:۵۴۲). سبک آبستره^[۱۷] برای بیان موضوع و روایت نهفته مثل شعر مناسب‌تر است. لازم به ذکر است که به علت ناتوانی و آموزش ندیده بودن کودکان و نوجوانان در درک رمزهای موجود، تصویرگری به صورت نیمه انتزاعی انجام می‌شود. تصویرگر در «آنفانتیلیسم»^[۱۸] با الهام از نقاشی کودک خام

دستی در طراحی را تجربه می‌نماید. حذف پرسپکتیو، هم‌پوشانی، واژگونی^[۱۹]، جسارت و آزادی عمل، به کارگیری رنگ‌های تند از دیگر ویژگی‌های این سبک است. با وجود همه آنچه که بیان شد، لازم است سادگی در کتاب کودک و نوجوان رعایت گردد.

رابطه تصویرگری با نحوه رنگ‌گذاری

نقش رنگ در کتاب کودک به سه نوع تأثیر حسی، نمادین و ساختاری تقسیم می‌گردد. استفاده از هر گروه باید متناسب با مفهوم مورد نظر تصویر باشد. در این میان روش‌های رنگ‌گذاری نیز سبب تنوع بصری است. در ذیل به اختصار راهکارهایی آورده می‌شود:

۱- رنگ در محدوده خط قرار می‌گیرد.

- 8- Representative
- 9- Realism: واقع‌گرایی
- 10- Impressionism
- 11- Surrealism: فراواقعیت
- 12- Expressionism: بیانگری
- 13- Cartoon Art
- 14- Naive (folk Art): سنت‌گرا
- 15- Abstrait (Abstract)
- 16- Cubism
- ۱۷- انتزاع، تجرید
- ۱۸- Enfantilism: کودک‌گرایانه

۲- بخشی از طرح رنگی و بقیه رها شده است.

۳- رنگ از محدوده خط بیرون می‌زند.

۴- رنگ‌های آکروماتیک (سیاه، سفید و خاکستری).

۵- همراهی رنگ‌های آکروماتیک (سیاه و سفید و خاکستری) با رنگ‌های کروماتیک (زرد، قرمز، آبی و...).

به طور کلی تضاد در رنگ سبب جذابیت تصویر می‌شود که براساس نظریه جوهانز ایتن مواردی چون تضاد ته رنگ، تضاد تاریکی و روشنی، تضاد سرد و گرم، تضاد مکمل، تضاد همپایه، تضاد کیفیت، تضاد کمیت (وسعت و سطوح رنگ) را شامل می‌شود. (ایتن، ۱۳۶۹) سفیدخوانی در کتاب کودک الزامیست و سبب جلوگیری از خستگی چشم می‌شود. استفاده بیش از حد از رنگ باعث می‌شود سلیقه هنری کودک به سمت سادگی و عامه‌پسندی رفته و بیشتر بازاری گردد.

رابطه تصویرگری با صفحه‌آرایی:

تصویر و متن در کتاب کودک وابسته به یکدیگر هستند؛ بر همین اساس دو دسته کتاب تصویری و مصور وجود دارد. وقتی روایت داستان به عهده تصویر باشد آن «کتاب تصویری»^[۲۰] است. عدم حضور متن یا کم بودن آن از ویژگی‌های این دسته می‌باشد. به مواردی که روایت داستان به وسیله متن باشد «کتاب مصور»^[۲۱] می‌گوییم. در این گروه تصویر تکمیل‌کننده متن و مشخص‌کننده شخصیت‌ها، درون‌مایه و فضاسازی است. در کتاب مصور تصویر با توجه به اهداف متن به سه صورت در کنار هم قرار می‌گیرد:

۱- تصویر و متن یکجا: تصویر در این شرایط با متن هم‌خوانی دارد و سبب درک بهتر آن می‌شود. ارتباط مخاطب در کوتاه‌ترین زمان ممکن ایجاد می‌گردد، به همین دلیل در کتب مقاطع سال‌های قبل از دبستان، آموزشی و علمی از این شیوه استفاده می‌کنند. مؤثر بر قوه تخیل کودک بوده و او از راه تکرار متن با کمک تصویر در تنهایی متن را می‌خواند.

۲- تصویر قبل از متن: هدف از استفاده این روش برانگیختن حس کنجکاوی و جستجوگری کودک و پرورش ذهن خلاق او می‌باشد. در این روش کودک خود را به جای شخصیت داستان می‌گذارد و روایت را مطابق میل خود پیش می‌برد.

۳- تصویر بعد از متن: این روش متناسب با کتاب‌های مربوط به نوجوانان است. هدف آن یادآوری حوادث گذشته و تفکر مجدد به آنچه بیان شده است، می‌باشد.

نوع دیگری از کاربرد تصویر همان استفاده تزئینی از آن است که بیان‌کننده متن نمی‌باشد.

رابطه تصویرگری با صحافی:

صحافی کتاب به جذب مخاطب و علاقمندی او در پیگیری داستان کمک می‌کند. کتاب‌های تصویری با شکل‌ها و کاربردهای متنوع تولید می‌شود. استفاده هوشمندانه از آن‌ها یکی از برنامه‌های پیش روی تصویرگر است. در ادامه به برخی از این قالب‌ها اشاره می‌شود:

۱- کتاب سخت^[۲۲]: شامل ورق‌های مقوایی کلفت و بادوام است. برای کودکان زیر سه سال استفاده می‌گردد؛ به همین دلیل تصاویر بزرگ، ساده و بدون سایه‌روشن مورد نیاز است. مجموعه‌های دنباله‌دار مانند جانوران، گیاهان و... با هدف شناخت محیط برای این گروه کتاب‌ها مناسب است.

تصویر شماره ۳: روجلد به سبک سورئالیسم،

مأخذ: (آرشیونگارنده)

تصویر شماره ۴: روجلد به سبک اکسپرسیونیسم،

مأخذ: (آرشیونگارنده)

تصویر شماره ۵: روجلد به سبک نایف،

مأخذ: (آرشیونگارنده)

20- Illustrated Books, Picture Books

21- Picture Story Books

۲۲- Board books: مقوایی

تصویر شماره ۶: روجلد به سبک کوئیسیم،
مأخذ: (آرشیونگارنده)

تصویر شماره ۷: روجلد به سبک آبستره،
مأخذ: (آرشیونگارنده)

تصویر شماره ۸: روجلد به سبک آنفانتیلیسم،
مأخذ: (آرشیونگارنده)

۲- کتاب حمام^[۲۳]: از جنس نرم، پلاستیکی و مقاوم در برابر رطوبت است. تصاویر ساده و ابتدایی دارد و در ذهن کودک همبازی او در حمام خواهد بود.

۳- کتاب شکلی^[۲۴]: دارای برش‌های متناسب با درون‌مایه است. سبب باورپذیری ابعاد فضای داستان می‌شود.

۴- کتاب بازی^[۲۵]: دنبال کردن داستان از طریق ادامه‌دادن یک بازی صورت می‌گیرد. کتاب‌های زبان‌های متحرک و موزیکال نیز در این دسته قرار دارند.

۵- کتاب تاشو^[۲۶] و درپچه‌ای: کتب تاشو به شکل صفحات تاخورده است. در این گروه روایت در کنار هم، به صورت پی‌درپی و نمایش پرده‌ای می‌آید. کتب درپچه‌ای مانند پنجره از دو سو باز می‌شود و تصاویر و متن در هر بخش قرار می‌گیرند.

۶- کتاب واشو^[۲۷]: در این فرم با گشودن هر ورق، تصاویر برش‌خورده از سطح افقی کتاب بلند و برجسته می‌شود. با این روش کودک پا به قلمروی داستان گذاشته و شخصیت‌ها را میان دیوارها و درختان ردیابی می‌کند. در کل درک داستان بیشتر می‌گردد.

۷- کتاب برجسته^[۲۸]: باورپذیری بافت کلاژ شده و نزدیک شدن به ماهیت تصاویر از طریق لمس را در این گروه از کتب می‌توان دید. کتاب‌های پفکی با بافت شیمیایی-صنعتی در این مجموعه قرار دارند.

۸- کتاب برجسته حسی-لمسی^[۲۹]: بیشتر برای کودکان کم‌توان از جمله نابینا، ناشنوا و بیماران سندرم است. استفاده از خط بریل، نشانه‌های تصویری^[۳۰] و لوح‌های فشرده به همراه تصویر و متن شعر از موارد قابل استفاده در این دسته‌اند.

۹- کتاب کاربردی^[۳۱]: دعوت‌کننده به مشارکت و فعالیت متقابل است. موضوعات علمی و غیرتخیلی مثل آشنایی با روش ساخت با تکنیک‌های طراحی، عکاسی و نمونه‌سازی در این نوع کتب مطرح می‌گردد.

۱۰- کتاب مفهومی^[۳۲]: از جمله کتب غیرتخیلی است و سبب فراگیری دانش و شناخت مفاهیم پیچیده به بیانی ساده می‌شود. کتاب‌های عددآموزی^[۳۳] و الفبایی^[۳۴] در این گروه قرار دارند. بازی، جست و جو، طنز، شعر و ترانه، شرکت کودک در چسباندن، کامل کردن تصویر، چسباندن برچسب‌ها، رنگ‌آمیزی و جستجوی رابطه‌ها راهکارهایی است که جذابیت این آثار را بالا می‌برد.

۱۱- کتاب تصویر به تصویر^[۳۵]: رویدادهای اصلی و فرعی داستان متن، با تصاویر کوچک و بیایی نشان داده می‌شوند. داستان‌های دنباله‌دار در مجلات کودک از این تکنیک استفاده می‌کنند. نشان دادن عمق، پهنا، ارتفاع و... در این شیوه مهم است و سبب می‌شود که روند داستان غیرمنتظره و پیش‌بینی نشده به نظر بیاید (کومینس، ۲۸: ۱۳۷۷).

تردیدی نیست که تنوع در شکل کتاب سبب جذب مخاطبان مورد بحث می‌گردد. ایجاد

23- Plastic bathtub books

24- Shapb books

۲۵- Toy books: کتاب اسباب‌بازی

۲۶- Folding books: آکاردئونی، پلکانی

۲۷- Pop-up books: پاپ‌آپ

28- Excellent books

29- Tectile books

۳۰- Pictogram: پیکتوگرام

31- Applied books

32- Counting books

33- Counting books

34- Alphabet books

۳۵- Comicstrip books: کمیک استریپ، داستان‌های مصور دنباله‌دار.

تکنیک	ابزار
سایش (سطوح رنگی)	پاستل روغنی (مداد شمعی)
هاشور (خطوط موازی یا متقاطع)	
مقاومت در برابر آب	
ایجاد خطوط رنگی منفی (نگاتیو) با خراش	
ایجاد خطوط رنگی مثبت (پوزیتیو) با خراش	خراشاندن سطح رنگی
ایجاد خطوط رنگی منفی (نگاتیو) با فشار	
حکاکی به روش مثبت (پوزیتیو)	
حکاکی به روش منفی (نگاتیو)	چاپ دستی
نک چاپ روی شیشه	
طراحی مستقیم روی کاغذ	
چاپ ترافارد	
چاپ لینولئوم	چاپ فلزی
حکاکی روی فلز به روش مستقیم (اینتاگلیو)	
حکاکی روی فلز به روش غیرمستقیم (اچینگ)	
چاپ سیلک اسکرین (توری)	
پوشاندن کل سطح کاغذ یا منفی (نگاتیو)	اسکراچ برد
پوشاندن برخی از سطوح یا خطوط پیرامون طرح یا مثبت (پوزیتیو)	خراشاندن (سطح)
تخت یا پوششی (جرم‌دار)	گواش
آبرنگ نما (رقیق)	یا رنگ پوستر
ابزار تأثیرگذار (قلم، راپید، خودنویس، قلم فلزی)	خیس در خیس
روی کاغذ خیس	
شیوه خیس در خیس روی کاغذ	آبرنگ
	لایه گذاری

هماهنگی میان اهداف متن و صحافی آن، وابسته به خلاقیت تصویرگر است و انتخاب به جای آن سبب ماندگاری در اذهان است.

رابطه تصویرگری با تکنیک اجرایی

استفاده از فنون تصویرسازی مخاطب را به دنبال کردن متن تشویق می‌کند؛ و زمانی که در راستای اهداف متن استفاده شود تأثیر آن صد چندان می‌شود. لذا همواره به تصویرگران پیشنهاد می‌گردد با خواص ابزارهای آشنا باشند. در نمودار شماره ۴ برخی تکنیک‌های اجرایی معرفی شده، توسط محسن حسن پور، نام برده شده است.

نتیجه‌گیری

جذب مخاطب و انتقال مفاهیم متن از مهم‌ترین رسالات تصویرگری کتاب است. مسئولیت هنرمند نسبت به مخاطب، ناشر، نویسنده و نوع نگرش خود ریسک بالایی این رشته را نشان می‌دهد. آگاهی هنرمند از ساختارهای حاکم در این کار سبب ارائه آثار بهتر می‌شود زیرا از هر یک، راه کارهای فراوانی جهت اجرایی متعالی به دست می‌آید. محتوا، سن مخاطب، سبک‌های نقاشی، نحوه رنگ‌گذاری، صفحه‌آرایی، نحوه صحافی و تکنیک اجرایی از مواردی که تصویرگر باید به آن توجه داشته باشد. تصویرسازی کتاب بر اساس همین موردها دسته‌بندی می‌شود. در ساختارهای تصویرگری کتاب کودک و نوجوان ارائه شده در این نوشتار به روش‌هایی چون کولاژ، تصویرسازی سه بعدی، تصاویر کارتونی، تصویرسازی فرهنگی و قومی، استفاده از بافت و ترکیب بندی، کاربرد حاشیه و قاب بندی تزئینی و داستان مصور دنباله‌دار اشاره شده است. تصویرگر با انتخاب یک یا چند راه متناسب با متن می‌تواند تأثیر بیشتری بر مخاطب بگذارد. ■

منابع

- ۱- آبیاری، ر. (۱۳۸۷)، رهنمودهای تبلیغی بر اساس ویژگی‌های نوجوانان، مبلغان (۱۰۵)، ۹۶-۱۰۱.
- ۲- اسلام‌نژاد، م. (۱۳۸۶)، بررسی تصویرسازی کتاب‌های مذهبی کودک، کتاب‌ماه هنر (۱۰۵-۱۰۶)، ۷۰-۷۷.
- ۳- رائی تهرانی، ح. (۱۳۸۷)، آبان، نقد بر کتاب جامعه‌شناسی مخاطب در حوزه فرهنگی و هنری (۸)، ۱۶۰.
- ۴- رادپور، ف. (۱۳۸۳)، ضرورت رنگ در تصویرسازی ادبیات کودکان، کتاب‌ماه کودک و نوجوان.
- ۵- رهبرنیا، ز. (۱۳۸۲)، پایگاه‌های ویژه تجزیه و تحلیل و نقد آثار «ارتباط تصویری»، ۱۶.
- ۶- سیولو، پ. (۵۰)، انواع تصویرگری در کتاب‌های کودک، کتاب‌ماه کودک و نوجوان، ۶۷.
- ۷- قزل ایاغ، ث. (۱۳۸۳)، ادبیات کودک و نوجوان و ترویج خواندن، تهران: سمت.
- ۸- کومینس، ج. (۱۳۷۷)، هفت روش برای تصویرگری کتاب کودک، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان (۱۱-۱۲)، ۲۸-۳۳.
- ۹- اکرمی، ج. ا. (۱۳۸۹)، کودک و تصویر، جستارهایی در تصویرگری کتاب کودک و نوجوان، تهران: سروش.
- ۱۰- ایتن، ج. (۱۳۶۹)، کتاب رنگ، (م. ح. حلیمی، Trans) تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۱۱- حسن پور، م. (۱۳۸۸)، تصویرسازی، تهران: فاطمی.
- ۱۲- گامبریچ، ا. ه. (۱۳۸۸)، تاریخ هنر، (ع. ورامین، Trans) تهران: نی.
- ۱۳- لازنسی، ز. (۱۳۸۹)، مبانی تصویرسازی، (ش. رحمانیان، Trans) تهران: پیشوتن.

Louise Joséphine Bourgeois

Born: December 25, 1911, Paris, France

she was a renowned French-American artist and sculptor, one of the most important artists in modern and contemporary art, and known for her spider structures which resulted in her being nicknamed the Spiderwoman.

Art was her tool for coping; it was an exorcism. As she put it, "Art is a guarantee of sanity."

"For me, sculpture is the body. My body is my sculpture."

ترجمه: شیوا مطلبی

لوئیس ژوزفین بورژوئیس

متولد ۱۹۱۱، پاریس، فرانسه

وی مجسمه‌ساز و هنرمند مشهور فرانسوی-آمریکایی و یکی از معروف‌ترین هنرمندان هنر مدرن و هنر معاصر به‌شمار می‌رود که با مجسمه‌های عنکبوتی شکلش با نام مستعار زن عنکبوتی شناخته می‌شود.

در حقیقت هنر برای او ابزاری است جهت تقلید از پدیده جن‌گیری. بورژوئیس معتقد بود که "هنر تضمین عقل است." وی همواره اظهار داشته است که "برای من، مجسمه بدن است. بدن من مجسمه من است."